

P. R. Schütz

Bos, een opstand, bomen, als kunstwerk is niet iets nieuws, maar het is toch ook niet weer zo alledaags dat je er zonder meer aan voorbij kunt gaan. Dat doe je zeker niet als bossen, bomen, misschien wel het belangrijkste onderdeel van je werk uitmaken. Vandaar dit stukje.

Het is zeer de vraag of de bezoeker van Kasteel Groeneveld daar vandaan is gegaan met een helder en vooral nieuw beeld van wat hij zich nu moet voorstellen van een populierenbos.

Van 2 tot 24 juli, drie weken dus maar, was daar een tentoonstelling van werk van de landschapsarchitect en beeldend kunstenaar Jeroen Bosch. Wat daar in een zaaltje hing waren schilderijen, kaarten en foto's van de plannen die Bosch heeft gemaakt voor de Plantage Kijfhoek in opdracht van de afdeling landschapsarchitectuur van Staatsbosbeheer. Eigenlijk moet je concluderen dat de lezers van het NBT, die deze tentoonstelling niet hebben kunnen zien, niet veel gemist hebben. Tenminste als ze er onvoorbereid voor waren komen te staan. Maar daarover straks misschien nog. Ook bij het werk van Jeroen Bosch, of nauwkeuriger, bij dit plan van hem, kun je vraagtekens zetten.

Reden voor de opdracht was dat in de nieuwe bossen van de Randstadgroenstructuur gedurende de eerste decennia na de aanleg het beeld sterk bepaald wordt door de populier en dat is iets waar de landschapsarchitecten kennelijk toch niet al te gerust op zijn. Over het gebruik van populieren, zo zeggen ze daar, wordt verschillend geoordeeld en soms zijn meningen gebaseerd op vooroordelen.

Om nu nader inzicht te krijgen in de ruimtelijke betekenis van populierenbossen is aan ir. Jeroen Bosch een opdracht verleend en het resultaat daarvan is een publicatie Plantage Kijfhoek waarin de verschillende eigenschappen van populierenbossen aan bod komen. Met behulp van foto's, een beschrijving en schilderijen poogt Bosch duidelijk te maken wat die eigenschappen zijn (licht-donker, kleur, stamritme, dicht-doorzichtig, seizoen en de ontwikkeling in de loop der tijd worden als voorbeeld genoemd) en hoe een nieuw populierenbos er

uit kan zien en wat er in te beleven is.

Of dat verhaal over die vooroordelen en al die verschillende beoordelingen nou klopt of niet, het is natuurlijk prima dat dit is gebeurd en het is iets waar de Nederlandse bosbouw wereld de landschapsarchitecten van Staatsbosbeheer (Bos- en Landschapsbouw eigenlijk al) best erkentelijk voor mag zijn. Landschapsarchitect Lodewijk van Nieuwenhuizen sprak zich bij de opening nog krasser uit over al die vooroordelen. Hij denkt dat het publiek populierenbossen niet mooi vindt en hij denkt zelfs dat als je echte bosbouwers diep in hun hart kijkt, ze populierenbossen ook niet mooi vinden.

Nu zullen er best bosbouwers te vinden zijn die een populierenbos kennen dat ze beslist niet mooi vinden. Of een ander soort bos. Maar om nou zo maar te stellen dat bosbouwers populierenbossen ook niet mooi vinden, is vragen om nargheid, Van Nieuwenhuizen. Welke populierenbossen? Wat voor populierenbossen? En welke

bosbouwers? Naam en toenaam graag. En anders ophouden met insinueren.

Dit alles doet sterk denken aan de verhalen van kritische bosbeheerders en andere natuurbeschermers die er ook van overtuigd zijn dat het recreërende publiek zo'n ontzettende hekel heeft aan al die houtakkers waar als je hen mag geloven heel Nederland ongeveer mee vol staat. Of dat nou naaldhout of loofhout is maakt daar verder niet uit.

Deze mening is echter nergens op gebaseerd. Er is enig sociologisch onderzoek gedaan naar wat het publiek van bos vindt maar daar blijkt voornamelijk uit – en niet erg overtuigend en na erg veel geworstel met de meest afgrijpselijke dieventaal – dat het publiek van afwisseling houdt, maar hoe het publiek er nu precies uitziet kom ik uit dit soort studies niet te weten.

Ik denk dat er heel veel verschillende populierenbossen zijn en dat een groot aantal daarvan door het publiek, wie dat dan ook moge zijn, prachtig wordt gevonden. Mooi, rustgevend, plezierig om in te wandelen en misschien beseffen ze niet eens dat ze in een populierenbos lopen.

En de eenvoudige akker met populieren, die misschien de schuld is van deze slechte reputatie is helemaal geen bos, vervult maar een functie van alle die een bos vervullen, is ook nooit met het doel een bos te worden aangeplant en ook dat bosje kan heel mooi zijn.

Er zijn genoeg populierenbossen in de Flevopolders, in de Betuwe, in Limburg en zelfs op de Zuidhollandse eilanden en in het aangrenzende gebied van westelijk Noord-Brabant te vinden, die recreatief een hoge waarde hebben, dat wil zeggen door de recreant zeer positief worden beoordeeld.

Overigens zei Van Nieuwenhuizen ook dat hij dacht dat populieren bosbouwkundig de beste soort zijn en – jawel – ze zijn mooi en ze hebben kwaliteit. Maar hoe hij deze opmerking bedoelt na wat hij eerst zei weet ik niet. Kwaliteit hebben is een uitdrukking die ik landschapsarchitecten wel vaker hoor gebruiken en waar ik ook geen kant mee op kan maar dat doet er nu niet toe. De strekking is duidelijk als je bereid bent tussen de regels door te luisteren en bovendien is daar de opdracht aan Jeroen Bosch met als resultaat de schilderijen en de foto's en de publicatie.

Het plan

In de inleiding zegt Bosch het volgende:

"Onder de rook van Rotterdam ligt het eiland IJsselmonde. Op het eiland tref je nog menig kale polder. Het kale land vormt een welkome afwisseling op die delen van de Rijnmond waar van alles en nog wat te zien is. Want na rondgekeken te hebben in stadscentra, woonwijken, industrie- en recreatiegebieden is het fijn ook eens ergens niet te hoeven kijken. De vraag is alleen hoe lang de polders nog zullen blijven, allerhande activiteiten eisen de ruimte op. Voor er op IJsselmonde geen polder meer over is bedenk ik het eiland met een houtplantage. Op zo'n plantage is de voor een polder zo kenmerkende leegte te ervaren, het is er licht en saai. Je ogen kunnen er op verhaal komen, op de plantage valt bijna niets te zien."

En: "Het landschap vraagt als het ware om een populierenbeplanting," of "Op de plantage wordt alleen populier geteeld. Andere boomsoorten of struiken krijgen onder de populier geen kans... De ordening van de bomen is streng. Waar op de plantage je ook kijkt, op alle bomenakkers zie je hetzelfde beeld."

En zo wordt een beeld geschetst van een vreemde eend op IJsselmonde, van 400 ha mogelijkheid tot dwaalen, je kunt er de voor een polder zo kenmerkende ruimte ervaren, het is er licht en saai en je ogen kunnen er vakantie ruime op het vele zien. Ze hoeven er even niets.

De grote vraag is of deze plantage er echt anders uitziet, of daar iets anders is te beleven dan in andere populierenbossen van Nederland of dat de kunstenaar Jeroen Bosch alleen tot nu toe beleefd heeft in zijn eigen fantasiewereld, waar hij ons nu van in kennis stelt. (Voor Staatsbosbeheer is natuurlijk de grote vraag of ze nader inzicht hebben gekregen in de ruimtelijke betekenis van populierenbossen, want daar hebben ze voor betaald, maar dat vind ik niet zo'n interessante vraag.)

Eerlijk gezegd, ik weet het niet. Ik twijfel zeer, maar vind tegelijkertijd toch zijn benadering iets fascinerends hebben. Laten er alsjeblieft mensen blijven die onder woorden kunnen brengen hoe ze tegen bos aankijken en wat ze dan beleven. Zelfs ondanks de knullige tentoonstelling op Groeneveld, waar een beetje kunstenaar "nee" tegen zou hebben gezegd, "dan maar niet".